

SINIRDA KAÇAKÇI OLMANIN ANTOPOLOJİK TARİHİ

H.Neşe Özgen¹

SINIR VE KAÇAK NE DEMEKTİR? ANLAMLARI NELERDİR?

Uludere, Hakkari'ye bağlı Beytüşşebap'ın bir beldesi olmaktan çıkıp, 1957 nikiometre uzaklıkta. İlçe halkı zengin endemik bitkileriyle, cevizleri, sütleri, balları, suları, ters lalesi ve yaylalarda tutulan govendleriyle övünür..dü. Ta ki 28 Aralık 2011'i 29 Aralık'a bağlayan geceye kadar. 35 kişinin öldüğü, 6 kişinin yaralandığı hava saldırısını takiben, şimdi köylüler "Zaten kaçakçı" ve "Zaten devlete karşı" olmakla suçlanmalara karşı bütün güçleriyle devletin makbul bir vatandaşı" olduklarını anlatmaya çalışıyorlar.

Uludere'de Ortasu (Roboski) ve Gülyazı (Bujeh) köylerinden 35 kişinin kaçakçı olmakla suçlanmaları ve böylece yaşanan katliamı bir sınır geçişinin cezalandırılması hikayesine dönüştüren ana konu, 'kaçakçılık ve sınır köylerinin kaçakçılığı bir geçim kapısı haline dönüştürmesi' etrafında şekilleniyor.

Gerçekten tüm sınır köyleri ve kasabalarında ana ve tek geçim kaynağı kaçakçılık mıdır? Bütün Kürtler, sınır çizilmeden önce yaptıkları küçük çaplı sırtta mal getirme işini, sınır çizildiğinden itibaren kaçağa mı dönüştürdüler? Gerçekten kaçakçıların tamamı başka bir iş bulamadıklarından ve yoksuluktan mı kaçakçılık yaparlar? Gerçekten, her sınır köyü karşıyla akraba mıdır ve bu aile-aşiret ilişkileri kaçakçılığın temeli midir? Kaçakçı Kürtler terörist ve devlet düşmanı mıdır? Ne kaçırlar, içki, silah, uyuşturucu, petrol türevleri, insan, elektronik eşya, parfüm?²

Bu yazıda, sınırın ve kaçağın antropolojik tarihini tartışmaya çalışacağım.

Sınır ve kaçakçılık hakkında konuşmaya başladığınızda, aslında bütün devlet, siyaset, vatan, vatandaşlık ve yurttaşlık üzerinde de konuşabilirsiniz. Sınır üzerinde bir söz söylemek, kısmen bunların hepsini açıklamak, hepsini çalışmak ve/ya hepsine dair metaforları üretmek ve yeniden üretmek anlamına da gelir. Bu nedenle sınır çalışmalarında etkin ve yaygın *narrative*'den kaçınmak, birinci koşul olmak zorundadır. Benzer olarak sınırlar üzerinde konuşmanın; küreselleşme, ulus-devlet, sınıraşırı göç, kaçakçılık ve mültecilik gibi sosyal ancak popülist bazı zeminlere kayma riski de yüksek olabilir.

Ancak, sınırın antropolojisinin olanaklarını gözden geçirebilmenin tek yolu, herşeyden önce, sınır ve devletin iktidarı arasındaki diyalektik ilişkiyi yeniden ele almaktan geçiyor. Zira sınır, kuramlar aracılığıyla da söylendiği gibi; sınırlar, engeller, durdurur, sabitler, belirler, imler/belirtir, tanımlar, açıklar, işaretler,, izler/takipler, tercihler, karşı karşıya getirir , süsler ve çizer .

Sınır tartışmaları, literatürde daha çok uluslararası siyasi ilişkiler, uluslararası siyasi coğrafya, göçmenlik ve iktisadi sınırlar üzerine şekillenmiştir. Sınırın kültürel bir araç, bir *agent* olarak tanımlanması, son derece yeni bir tartışmadır ve literatüre Avrupa Birliğinin yapılanmalarına paralel olarak girmiştir. Şu anda tüm dünyada sınır

¹ Prof. Dr. Sosyolog.

² Sınır, devlet ve aşiret sistemleri ve kaçakçılıkla ilgili yazıların diğer yazıları için bkz. <http://www.neseozgen.net/tr/yayinlar-4.php>.

sosyolojisi ve antropolojisi yapan akademisyenlerin sayısı 300-350 kadardır. Zira yakından bakıldığında son derece öfkeli ve acılı olan bu kanlı kırmızı çizgiyi araştırmak, hele sınırın bir güvenlik sorununa indirildiği ulus-devletlerde oldukça zordur (örneğin ABD, Türkiye vb.) ve sınır çalışan bilim insanları iktidara yakın olmadıkça hemen her ülkede hem devlet hem de vatandaşlar tarafından izole edilir, dışlanır ve denetim altında tutulurlar. Zira bütün sosyal bilimsel çalışmalar sınırın hem iktidarlar hem de vatandaşlar tarafından kullanıldığını ve istismar edildiğini işaret eder.

Türkiye'nin sınırla ilgili kanunlarını yapanların ve kanunu uygulayanların gözünde ve sınırlara dair çalışanlar için de; sınırlarımız daima etnik sorunla içiçe adlandırılmıştır. Bir diğer deyişle, Türkiye'nin Kürt meselesi, daima sınır ve sınır güvenliğine dair bir sorun olarak da tartışılmıştır. Bu konuda yapılmış çeşitli çalışmalarda; sınırdaki etnisiteyle ilgili üç farklı durum ayırılmaktadır: '1) Sınır boyunca, kendi devletinden ve karşıdan aynı etnik bağların içinden olanlar; 2) İçinde bulunduğu devletteki kadar karşıyla da aynı oranda farklılaşan bir etnik gruptan olanlar; 3) Kendi devletinin ulusal çoğunluğundan olup, karşıyla etnik bağları bulunmayanlar. Suriye ve Irak sınırındaki çeşitli etnik yapılarda birinci ve ikinci türden bağlar görülür. Öte yandan, Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarımızda, sınırın ilk zamanlarında yerleştirilen mübadele göçerleri, zamanla daha iç bölgelere alınmış, buralara Türk soyu olduklarından şüphe edilmeyenlerin yerleştirilmesine dikkat edilmiştir.

Sınır çalışmalarında üç önemli temel öge vardır: 1) sınır (border), 2) sınırın etki alanı, sınır boyu, uçlar (frontier) ve 3) kapılar (gate, holes). Bu yazıda çeşitli dönemlerde sınırın (border) hangi uçları nasıl kapsadığını ve kapıların hangi dönemlerde etkin olduğunu özellikle Güneydoğu sınırından çeşitli dönemsel örneklerle tartışacağım.

Türkiye sınırlarına dair ilk çalışma Mehmed Hurşîd Paşa'nın Seyahât-nâme-i Hudud adlı esedir. Osmanlı kendi devletinin sınırlarının modernist bir tavırla kaydının gerektiğini 1847'de idrak etmiş, bu işle Mehmed Hurşîd Paşa'yı görevlendirmiştir. Mehmed Hurşîd Paşa, 1850'ye dek şiddetlenerek artan Irak ve İran sınır çatışmalarının halli için, 1848-1952 arasında Osmanlı, İran ve gözlemci olarak katılan Rusya ve İngiltere Devletlerinin temsilcilerinden oluşmuş bir komisyonun, son raporlandırılması aşamasında Seyahât-nâme-i Hudud³ adlı eserini kaleme almıştır. Daha önceleri çeşitli uluslardan bazı seyyahların ve araştırmacıların da hikaye ettikleri anılar elbette mevcuttur. Ancak Mehmed Hurşîd Paşa'nın Seyahât-nâme'si, Erzurum Eyaleti'ne bağlı Bazeyid Sancağı'ndan Basra Körfezi, Basra, Bağdad, Musul, Şehrızor ve Van Eyaletleri'ne dek tüm Suriye, İran ve Irak sınırını kapsamaktadır. Daha önemlisi; Hurşîd Paşa, sadece sınırı çizmekle kalmamış; tüm sosyal yapıları (aşiret düzenekleri, çatışma ve paylaşım ilişkileri, nüfus ve yapısal sorunlar, özel adetler, farklılık ve benzerlikler temelinde sosyal yapıları) kapsayan ayrıntılı hikayelere de yer vermiştir.

SINIRIN TARİHİ VE EKONOMİSİ:

Sınırdan neyin hangi zamanlarda geçtiğini incelemek son derece önemlidir:

³ MEHMET HURŞİD (Paşa) (1997) *Seyahât-nâme-i Hudûd*, Çevrimyazı: Alaaddin ESER, Simurg, İstanbul.

zira bu yolla hangi zamanlarda karşıyla etnik bağların yerini ticari bağların aldığını, feodalitenin nasıl olup ta yörenin ticari burjuvazisiyle desteklendiğini, hangi zamanlarda karşı tarafa mal götürmek için hangi uçların nasıl genişlediğini, dahası iki devlet arasındaki ilişkilerin ticareti nasıl ve ne kadar etkilediğini görebilmek ve sınırın bir ekonomik birikimi nasıl oluşturduğunu izlemek mümkün olur.

Örneğin **1928-1954** dönemini diğer dönemlerden ayıran en önemli özellik, sınırın belli belirsiz olmasıdır. Bu dönemde akrabalık düzeneği olağan biçimde sürmekte ve ticaret de daha çok akrabalar arasında yapılmaktadır. Sınır sadece bir tel örgüyle belirlenmiştir ve karşıda kalan tarlalarda hasat günübirlik pasavanlı geçişlerle yapılmakta (1936'ya kadar), karşıya Tütün, palamut, pekmez, kesilmiş ve işlenmiş ağaç götürülüp yerine Gaz, tuz, sigara kağıdı, ampul, lamba fitili, kağıt getirilmektedir. Malın değişim değeri yüksek, kullanım değeri düşüktür. Malın geçiş yolları doğal geçişler (dere yatağı, dağ arası vb.) üzerinden işlemektedir. Pek çok sınırımızda bu dönemde evet-hayır yapmışlar: (Posof/Ardahan ve Durakbaşı/Nusaybin vb.). Bu dönemde, Suriye sınırının içinde kalmış veya kalacak olan köylerden bazılarındaki, ciddi bir endişe başgösteriyor. “Biz evet-hayır yaptık” diyorlar. Bazı köylerde, sınır konusunda referanduma gidilmiş. Cizre'nin izdüşümündeki Katran köyünden eski rezan (rehber) Asaf Ağa da, “Babam zamanı komutan, biz öte yandaymışız; merada, gelip ‘Sınırı yapıyoruz, şimdi bu akşama kadar o tarafa geçersen geçtin. Yoksa burada kalırsın’ deyince biz bütün yükü hemen toplayıp o yana yığmışız” dedi. Bu iki ifade, diğer bazı köylerdeki kimi anlatılarla da birleştirilerek; sınırın çizilmesi sırasında kimi zaman köylünün müdahalesinin olabildiğini de gösteriyor. Suriye sınırında, Alakamış'ta 80'i geçkin bir kadın, gelinlerinin günlük ev işinden yakınmalarına karşı parlayıverip: “Siz hiç karşı devletten su çektiniz mi!” demişti. Köyün kuyusu karşıda kalmış. Bu kısa ibare, hem karşıyla günübirlik ilişkilerin alışılmış sıradanlığını hem de bir devletin vatandaşı olmanın bilincini göstermesi bakımından ilginçtir.

1952/54 ile 1974 arasında sınır ilk kez mayınlanır. Tel örgüler belirginleşir ve ilk pusular atılmaya başlar. Sınırın gerçek anlamda ilk kez farkına varılmaya başlanmıştır. Her elli metreye bir gözetleme kulesi konulmuş; büyükçe her sınır köyüne bir karakol yapılmıştır. Bu karakollar o sınır köylerinin adlarıyla anılmaya başlamıştır (Cuva, Doksanbir-sınır taşı numarası- Bavert, Babil vb.). Bazı dağınık geçişlerden her zaman sözetmek mümkündür. Öte yandan, bu geçişler hemen hemen daima anlaşarak ve köyün adını taşıyan bir karakolun önündeki patikadan yapılmaktadır (Cuva'dan geçtik, Serçehan'dan, 91'den geçtik' gibi). Bu dönemin bir diğer ilginç özelliği, önemli bir sosyal tip olarak *Rezanlar*ın belirmesidir. *Rezanlar*, 1960'a kadar malın (koyunun) siparişini toplayan, karakol önündeki mayını temizleyen, kendisine bir geçiş yolu bir tür *patika* açan; askerle anlaşan ve hangi gece kimlerle sınırın geçileceğine, geçişin hangi yoldan yapılacağına vb. karar veren sınır rehberlerdir. *Rezanlar* genellikle gözüpek, mert-yiğit kişiler olarak anılıp, erkeksi özelliklerle bezenseler de; aslında sınırın geçişlerinin genellikle *anlaşmalı* olduğu malumdur. Geçişin tehlikeleri ancak *destur* alınmadığı zamanlarda veya anlaşılan *komutanın* da geçiş için görevden alınıp yerine başka bir ekibin verildiği, ya da malın çıktığı köydeki bazı ihbar sonucundadır. Köylüler bir başka sınır pususunu şöyle anlatıyor: “Bazen asker de kan temizliyordu, anlaşmalı geçişlerde çok fazla para dönmeye başlayınca telaşlanıp-veya tedirginleşip, anlaşmalı bir geçişi vuruyordu. O zaman onu hemen tayin ederlerdi. Gelen de rahatları”. Köylülerden özellikle yaşlı olanlar, sınırın tarihçesini karakol komutanlarının adlarıyla tutmaktalar: “Karabela Üsteğmen-millet vurdu- çok belaydı”, “Hikmet G..cebe Albay, Hudut komutanıydı

Cizre’de”; “Bir yüzbaşı vardı, Ali Yı...z diye, büyüdü padişah oldu” , “Fahri Binbaşı iyi bir adamdı, rahmetli, bura halkının acısını o da biliyordu” gibi. Böylece bu dönemde bazı köyler, sınır geçişleri, malın toplanması veya malın sevki için bir anahtar köy konumuna gelmektedir.

Bu dönemler, sınırın kendi yerli kültürünü en çok oluşturulduğu dönemlerdir: *Ber/bar* (sınır için yük), *bertil*: sınırda verilen rüşvet); *barber*: (sınır kaçakçısı) gibi terimler bu dönemde ortaya çıkıyor.

Sınıra giden malın toplanmasından, geçirilmesine, satışın paylaşımında kadar neredeyse tüm aşamalarda, ticaret ve ticari iş görme hakimdir, risk bireyseldir. Mal yakalandığında veya telef olduğunda da zarar bireyseldir. Sınırdan koyun geçerken kimin kaç koyunu vurulmuş veya mayında gitmişse, kimin koyunları müsadere edilmiş (el konmuş) ve devlet malı olarak satışa çıkmışsa, o kişi bu zararı sineye çekmektedir. Sınırdan kaçakçı vurulduğunda ise durum yine ticaret oraklığına uygun olarak işlemektedir: Ölenin malları uygun fiyata satılıp, parası karısına veya ailesine getirilir.

1954’e kadar karşıyla ticari ilişkilerde benzerlikler daha çok akrabalık ve kan yakınlığı üzerinden sürdürülürken; sınırın tehlikelerinin artışı, ağalık sisteminin beslediği bir tüccar grubunu daha çok öne çıkartmıştır. İsmarlama malın geçişinin artışıyla birlikte, karşıyla ilişkilerde ticari ilişki kana bağına bağlı olmaktan giderek çıkmış, daha çok verimlilik ve karlılık üzerinden ilerleyen bir başka evreye dönmüştür. Bu dönemde giden mallar koyun, büyükbaş vb iken, gelen mallar: elektirikli eşya, dikilmiş erkek takım elbise, İngiliz kumaşı, porselen, lamba, pil, pyrex, termos, Suriye lirası -altın-saat vb. mallardır.

1960-1980 arasındaki dönem ise, dikenli tellerin yükseldiği ve pusuların daha sık ve daha acımasız atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde, malı tüccar ısmarlar hale gelmiştir. Bu dönemde daha önceden getirilenler mevcuttur ama artık ya tütün götürülmekte ya da ısmarlanan malı getirmek için boş gidilmektedir. 1960 sonrası dönem, sınır insanının ve *rezanların*, işçileşmeye başladığı bir dönemdir. Rezanların önemi artmış, sınır kalınlaşmış, geçişler iyice kısıtlı hale geldiği için bedelleri de yükselmiştir. Bu dönemde getirilen malın satışı siparişi verene aittir ve sınırın iş giysileri ve kuralları da belirlenmeye başlamıştır: “Sınıra beyaz gömlekle gidilmez! Kül rengi giysiler giymeli, kendini saklamalısın”. Malın satışı için kasabaya iniş azalmıştır, malın değişim değeri artmaya başlamış; ulusal değeri yükselmiş, yerel değeri ve kullanım değeri düşmeye başlamıştır. Malın ilk satış değeri yerel, daha sonra ise ulusaldır.

Akrabalık bölünmüş ve taziye, düğün vb. dışında çok fazla alışveriş kalmamıştır. Ancak bunlar da çok sık ve olağandır. Evlenme karşıdan ve akraba arası yapılıyor. 1960’a kadar kaçığın alımı karşıdan akrabalar tercih edilerek yapılmaktadır. Bunda asıl amaç; anlaşmazlık halinde veya ticarete kazık yenilirse, hesabının Türkiye’de sorulmasının kolay olmasıdır. 1960 sonrasında ise zaten alımlar ve siparişlerde sınırdan malı geçirenlerin pek fazla dahil yok. Ancak yine de aynı gün geri dönüş yapılmayacaksa otelde değil, karşıda bir akrabada kalınmaktadır..

1975-1984 dönemi:

1975 yılından sonraki dönemde, sınır kalınlaşmaktadır. Rezanların söktükleri mayınlar tekrarlanmış ve bir kat daha tel çekilmiş; her 50 metrede bir gözetleme kulesi ve bir asker konularak geçişler iyice kısıtlanmıştır. 1970lerin sonlarına doğru ilk pasaportlar çıkarılmaya başlanmış, *kapı* ve *gümrük* birer sınır kategorisi olarak belermeye başlamıştır. Kilis ve Gaziantep’teki kaçak malın satıldığı pasajların sahipleri, kasaba eşrafı ve emanetçilerle, önde gelen yerli ailelerdir. Mal

pasaja girer girmez yasaylaşmakta; ancak pasaj dışında jandarma tarafından tutulmaktadır. “Bizi jandarma kovalardı, malı pasaja fırlatırdık. Yani öyle serbestti” diyor eski kaçakçılar. Bu dönemde malın kaynağı Beyrut’a kaymış, Türkiye’ye girişi Antep ve Kilis ile Adana’ya geçmiştir. Bu dönemde bavul ticareti yaygınlaşmış, kaçakçılar tamamen ısmarlama taşımaya başlamışlar, deyim yerindeyse sınır işçisi olmuşlardır. İsmarlama malı almak için boş giden sınır hamalları, lüks elektronik eşya, pahalı parfümler, makyaj malzemesi, lüks mutfak eşyası, yedek makina parçaları, bavul vb. malı getirmektedirler. Getirilen malın satış değeri ve kullanım değeri uusalda yüksek yerelde düşüktür. Bu dönem Nusaybin’in adı silah kaçakçılığıyla da anılmaya başlar.

1980 sonrası dönem, ‘Kaçağın yasallaşması’ olarak tarif ediliyor. Kaçağın uluslararasılaştığı bu dönemde, Nusaybin en parlak günlerini yaşamıştır. Sınırın geçişleri iyice daraltılmış; her türlü mal, kaynağına bakılmaksızın, liberal ekonomiyle birlikte ‘girişimcilik’ kültürüne dahil edilmiş ve gümrükler mevzuatındaki uygun ilerletmeler vb. yollarla, gümrük ve ticaret sisteminin içine çekilmiştir. Bu dönemde *Kapılar* giderke önem kazanmaya başlamış; sınırın üzeri (border) silikleşirken; sınırın etki alanları (frontier) ticari değil ama politik olarak öne çıkmaya başlamıştır. Örneğin Suriye’yle ve Irak’la ilişkiler etnisitenin sınır sorunları ve PKK üzerinden anılmaya başlamış; böylece sınırın etki alanlarındaki eylemler de siyasileşmiştir. Sınırın bir ke daha temizlenip mayınlain tekrar döşenmesi de sınır çizgisinin artık işe yaramaz ilan edilmesiyle sonuçlanmıştır.

1985- 1992 Dönemi:

Bu dönemde belli başlı birkaç kategoriden sözetmek mümkün: Birincisi içteki zorunlu göçlerdir. İkincisi ise, *Kapı*’nın öne çıkmasıdır. Yeni sosyal kategoriler olarak işadamı: sınır icareti yapan; Gümrük komisyoncusu: *kapı* ile ilişkilerde düzenleyici anlamına gelmektedir. Kaçak artık İstanbul ve Mersin’den hava ve deniz yoluyla gelmekte; ilçelerdeki yerel ağlara buradan dağılmaktadır. Gümrüklemeler serbest bölgelerde yapılmaktadır. Sınırın etki alanı belirsizleşmiş; sınır halkıysa neredeyse tamamen işsizleşmiştir. Örneğin, Nusaybin Kapı’dan her gün işe gider gibi bir grup insan (300 kişi) sabah çıkıp akşam gelerek “günübirlikçi” denilen sınır kaçağı grubuna girmektedirler. Bu grupla asıl ilgili olan gümrükçü ve sınır güvenlik ekiplerinin ise, bunun dışında büyük miktar mal geçişinin denetimiyle fazla bir ilgisi kalmamıştır. Diğer bir deyişle *kapılar*’ın günlük itiş kakışı ‘yerli’, malın denetimi ulusal, getirileri ise uluslararasıdır.

Sınırın uluslararasılaştığı ve bunun da kapılar aracılığıyla gerçekleştiği bu dönemde; birikimin de akış yönü, ulusaldan uluslararasına dönmektedir.

Diğer bir deyişle sınır, her bir birikim döneminde, hem eski eşitsizlikleri yeniden üretmekte hem de yeni eşitsizlikler de üretmektedir. Bu dönemde de, Habur Kapısı’nın birikimi daha çok Irak ve Dünya siyasetinin odak noktası olan petrol ticaretiyle anılmaktadır. Bu dönemde, Habur’dan, belli bir tonaja kadar giden kamyonların, taşıyabildikleri kadar mazotu getirip, kendi hesaplarına satmaya başladıklarını görüyoruz. Henüz bu ticaretin adı konmamış, henüz bu işi yapanlar çok yaygınlaşmamışken, Türkiye’nin en uzak köşelerine kadar hemen hemen her yerde, giderek artan sayıda ‘ucuz’ mazot ilanlarının sebebi bu ticarettir. “Ucuz” mazot, vergisiz, kaçak mazottur ve Irak’tan petrol getiren tankerlerin altındaki depolarda, veya yanlarına ek yapılmış teneke depolarda taşınıp satılmaktadır. “O zaman İdil’in durumu şimdiden iyiydi. 2000 lt. serbestti, karpuz, çimento, yardım için götürüp, 2 tonluk depoyla gidilip 10 tonla geliyorduk” diyor bir mazotçu. Yine 1992’de yoğun bir kaçak et girişindn sözediliyor. Elbette aşiretin her mensubunun birer kamyonu

olması mümkün değildir. Bu dönemde, ağalık sisteminin içindeki köylerde ve güçlü aşiret ağalarının kamyon filoları belirlemeye başlamıştır.

1992 ve sonrası dönemleri, savaşın ekonomisi olarak ayrıca ele almak gerekiyor. Bu yüzden buradan itibaren sadece kısaca genel özellikleri verilecek: 1993'te Habur Kapı kapatılmış, 1995'te tekrar açılarak, vergisiz mazot getirme son derece yaygınlaştırılmış, hemen her ailede birer tanker belirlemeye başlamıştır. Bazen birkaç aile tarla paralarını birleştirip kırık dökük ancak 50 km. gidebilecek mazot kamyonları almaya başlamışlardır. En azından şöför olmak için ilkokul diplomaları alınmış, ehliyet kurslarına gidilmiştir.

Yine de bir düzen ve denetim gerekiyordu. Güneydoğulu şöförlerin sadece mazot tankeri sürebilecek kadar direksiyonu bildikleri, 'geri vitesle araba sürmeyi bile bilmedikleri'; bir de bunlara ehliyet veren ehliyet kurslarıyla; kimi zaman rüşvetle ilkokul diploması bile veren okullar gazetelere yansımaya başlayınca; önce tankerlerin depoları Şırnak valiliğince söktürülerek, yerine fiber depo zorunluluğu getirildi.

1989-1995 arasında bölgede taşıyıcı sayısı 50.000'e yaklaşırken, 1995-2002 arasında bu rakam 63.000 olmuştur. Bu tankerlerden 8 tonluk olanların, mazot ve petrol türevini taşıırken kendilerine ve ailesinin 'ihtiyaçlarına binaen' 500 litre, 4 tonluk olanların da 400 litre mazotu getirebilecekleri karara bağlanmıştır. Tankerlere önce sadece Silopi için izin verilmiş; plakaları buna uygun olarak yapılmış; sonra diğer ilçeler (özellikle de Cizre ardından Şırnak ve İdil) itiraz edince onlara da belirli numaralı plakalarla mazot 'ticareti' izni verilmiştir (A'dan J'ye kadar Silopi, K'dan Y'ye kadar Cizre, kalan 'yabancı'. Her harfte 250 kamyon var, Y harfinde 12-13.000 kamyon kayıtlı). Bu işi düzenleyen kısmın yükünü azaltmak için, Şırnak Valiliği, belli plakaların belli günlerde çıkışlarını düzene almış; 1994'e geldiğinde de bir vakıf kurarak (ŞİRGEV- Şırnak İli Geliştirme Vakfı) her geçişten bu Vakıfa yardım olarak bir miktar para (dolar bazında) kesilmeye başlamıştır.

2003- 2010 Dönemi:

Bu dönemin en önemli özelliği, sınırın karşısında yeni bir komşumuzun belirmiş olmasıdır: ABD II. Irak İşgali'ni akiben Irak'ın petrol alanlarını etkin bir şekilde denetlemeye başlamıştır. Bu denetimin ilk zamanlarında, Irak'ın tüm petrol rafinerileri bombalanmıştı. Böylece hem Kuzey Irak'taki Peşmergeler hem de Irak'ın Arap Bölgesi'ndeki denetim güçleri, eldeki petrolü rafine etmek için iki farklı yol izlediler:

Arap Bölgesi'nin ve ABD'nin denetimindeki ham petrol, Beyrut üzerinden İskenderun Limanı'na getirilerek rafine ediliyor, ve Arap asıllı tanker sürücüleri ile, Irak'ın kuzeyine fazla beketilmeden doğrudan güneye indiriliyordu. Öte yandan Peşmerge'nin elindeki kuyulardan çıkarılan petrol ise, benzer bir yolla Beyrut'a getiriliyor, ancak İskenderun'dan değil bu kez Güneydoğu ilçelerindeki illegal-gezici rafinerilerde arıtılıyor ve hemen ardından, Kürt tanker şöförleri ile Irak'ın kuzeyine aktarılıyordu. Savaş boyunca Türkiye'den giden tanker şöförleri arasında bu nedenle ölüm son derece azdır: Eğer Arap asıllı bir tanker şöfürü Kuzey'e giderse veya tam tersi Kürt asıllı bir tanker şöfürü Güney'e gitmek zounda kılara, o takdirde ölümler olmaktadır.

Bu illegal gezici rafinerilerin ABD'ye savaş boyunca verdiği zararı azaltmak, ayrıca petrolün tam denetimini gerçekleştirmek için ABD, beyrut'a müdahale etti ve sonunda Irak'ın petrolcülerinin AB ülkeleri, Irak Yönetimi ve Irak Kuzey Kürt bölgesi arasındaki paylaşımı tartışmaları sona erdiğinde; ABD, Irak'taki tüm rafinerileri tamir

ettirerek hizmete açtı.

Bu dönemde, Irak ve Kuzey Irak Kürt Federe Bölgesi ile yapılan ticaret ve mal akışı, bölgenin yeni birikimleri için son derece önemlidir. Aslında sınırın ve kaçak malların geçişi ile geçmişte birikim sağlamış olanların, Savaş ekonomisini takiben yeni birikimleri elde ettiğini görmek şaşırtıcı olmayacaktır: 1999-2003 döneminde, Güneydoğu Bölgesi'ndeki alt yapı yatırımlarının müteahhitlik hizmetleri özellikle sağ partilere yakın ve geçmişte şaşak ekonomisinin boyunca zenginleşmiş kimi aşiret ağalarına veriliyordu. 2003'ten sonraki dönemin en önemli özelliği ise, 'karşı' ile yapılan ticaretin aktörlerinin oldukça değişmiş olmasıdır. Bu yeni aktörler, artık sadece GüneyDoğu bölgesinin insanları değil, bu kez merkez sağ iktidara daha yakın olan çeşitli işadamları da olmaktadır.

Sonuç yerine:

Sınırın kültürünün, bu devletin karşı devletle ilişkisi ve bu ilişkilerin zamanla değişen içeriği kadar, karşı devletin bu sınırdaki vatandaşla ilişkisi ve ikisi arasındaki ilişkilerden etkilendiği açıktır. Ancak etki mekanizmaları bu kadarla kalmaz: Bu devletin kendi vatandaşına ve bu sınırdaki vatandaşına teklifleri ve tam bu sırada karşıdaki devletin bu sınırın vatandaşına sunduğu teklifler veya teklif vaadleriyle de bağlantılıdır. Ancak devletle vatandaş arasındaki bütün bu mekanizmalar hiç te böyle ya tam bir başı boşlukta ya da tamamen gerekirci (essential) hallerle tarif edilemez. Aksine sınırda cereyan eden değişim ve kurumsallaşmanın tamamı, uzaktan izlediğinizde irrasyoneldir. Yasak olduğu halde zaman zaman devlet izniyle geçen mallar; izinli ve yasal olduğu halde geçemeyen insanlar; ne yasak ne de izinli olan ama yine de bir statüsü bulunan şey'ler...

Bunların tümü sınırdaki manzaralardır ve bazı sınırların özel olarak katılıkları olmasına rağmen, dünyanın hemen tüm sınırlarında fazlasıyla benzer özellikler arzederler. Devletin sınırdaki vatandaşla ve kurumsal olarak sınırla ilgisini izlediğimizde, tümüyle irrasyonel olan bir yapı karşımıza çıkar. Bu irrasyonelitenin ne tamamen kurumsal ne de tamamen kişisel olarak oluşturulduğunu görürüz. Örneğin, sınırda bulunmak, sınırı zorlayanlar için olduğu kadar sınır bekleyenler için de gerginleştirici bir süreçtir ve bu nedenle de her bakımdan getirisi hayli yüksektir. Kimi zaman kurumun kendi kurallarının cevaz verdiği biçimde, kimi zaman kurum izin vermese de kurum içi illegal örgütlenmelerle, kimi zaman kurum dışı ve zıttına bazı hareketlerle, sınırı zorlayanlar kadar sınırı bekleyenler de sınırın sertleşmesini ve böylece de eldeki getirilerin yükselmesini sağlarlar.

Bu durum, vatanın ve ulusun içerideki siyasi dönemlerine bağlı olarak, aynı veya nakdi getirilere yolaçmaktadır. Örneğin, milliyetçiliğin yükseltildiği ve ırkçı milliyetçilik akımlarının öne çıktığı dönemlerde, sınırın böyle sertleşmesinden, nakdi faydalar kadar duygusal faydalar da elde edilir ve bunlar ırkçı milliyetçi bir söylemin yapı taşlarına da katkıda bulunurlar.